

HASAN PAŞA, Damad

(ö. 1125/1713)

Osmanlı sadrazamı.

Aslen Moralı'dır. 1713 yılında altmış yaşlarında öldüğüne göre XVII. yüzyılın ikinci yarısı başlarında doğduğu tahmin edilebilir. IV. Mehmed'in kızı, II. Mustafa ve III. Ahmed'in kız kardeşi Hatice Sultan'la evli olduğundan damad ve bazan da enişte unvanlarıyla anılır. Osmanlı sarayına ne zaman girdiği belli değildir. Bir ara, IV. Mehmed devri Dârüssaâde ağalarından Yûsuf Ağa'nın yazıcılığı yaptı (Râşid, II, 24). Daha sonra çuhadarlık ve silâhdarlık görevlerinde bulundu ve II. Süleyman'ın cülûsu sırasındaki olaylara katıldı. Yeni padişahı Sofa Köşkü'nden alarak Arz Odası önüne götüren ve burada hazırlanan tahta oturtanlardan biri oldu (Silâhdar, *Tarih*, II, 296-297). Bu hizmetine karşılık 12 Kasım 1687 tarihinde vezirlikle Mısır valiliğine tayin edildi. Bu tayinde Kızlar Ağası Yûsuf Ağa'nın önemli rolü olmuştur.

1690 yılında Muşâhib Mustafa Paşa'dan dul kalan Hatice Sultan'la evlendi. Mısır valiliği sırasında eski Dârüssaâde ağası ve velinimetî Yûsuf Ağa'nın mallarını zaptederek köleleriyle câriyelerini sattığı için gözden düştü. Yeni Dârüsaâde Ağası Uzun Süleyman Ağa'nın da muhalefeti sonucu Mısır valiliğinden alındı. Ardından Sakız muhafızlığında bulunduyorsa da zamanında yeterli yardım alamayınca bu adanın Venedikliler'ce işgaline engel olamadı (21 Eylül 1694); Çeşme ve İzmir üzerinden Anadolu'ya geçti. Daha sonra Edirne'ye çağrılarak Edirne Saray'ının kapı arasında gözaltına alındı, fakat iki ay kadar sonra serbest bırakıldı. Ardından Azak muhafızlığına gönderildi. 28 Nisan 1695'te rikâb-ı hümayun kaymakamlığına getirildi; beşinci vezirlikle Kubbealtı'na alındı ve padişah tarafından serâser kürkle taltif edildi.

II. Mustafa'nın 1695-1697 yıllarındaki Avusturya seferleri sırasında Edirne muhafızlığı yaptı. Amcazâde Hüseyin Paşa'nın Macaristan seferine Halep beylerbeyi olarak katıldı; Karlofça barış görüşmelerinde de bulundu. Seferden dönünce ikinci vezirlikle sadâret kaymakamlığına getirildi. 1703 Edirne Vak'ası sırasında hükümet kuvvetlerinin yanında yer aldı; III. Ahmed'in tahta çıkmasında önemli rol oynadı ve ona ilk biat edenlerden biri oldu. 1703 Eylülünde vâlide sul-

tan ve harem halkıyla birlikte İstanbul'a döndü.

8 Receb 1115 (17 Kasım 1703) tarihinde sadrazamlığa getirilen Hasan Paşa, sadâretinin ilk yıllarında âsi elebaşlarını bertaraf etmek ve III. Ahmed'in otoritesini sağlamakta uğraştı. Hasım Dârüssaâde Ağası Süleyman Ağa'nın şikâyetleri üzerine 28 Cemâziyelevvel 1116'da (28 Eylül 1704) sadrazamlıktan alınarak bir süre İzmit'te mecburi ikamete tâbi tutuldu. 15 Eylül 1707'de ikinci defa Mısır; iki yıl sonra da Trablusşam valiliğine tayin edildi. 1712 yılı başlarında Anadolu'da eşkiya teftişiyle meşgul oldu ve aynı yıl içinde Anadolu, birkaç ay sonra da Rakka beylerbeyliklerine getirildi. Rebîülâhîr 1125'te (Mayıs 1713) burada vebadan öldü.

Kaynaklarda cömert, yardım sever, din-dar, cesur ve bilgili bir devlet adamı olarak geçen Hasan Paşa (Dilâverzâde Ömer Efendi, s. 3-5) Naîmâ'nın ünlü tarihiyle de ilgilenmiş ve ondan telif devam etmesini istemiştir (Naîmâ, VI [ilâve kısım], s. 3-4).

İstanbul'da Üsküdar'da Doğancılar semtinde Nasûhî Tekkesi ile bu tekkenin dışında bulunan çeşme Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Hasan Paşa'nın ayrıca Antalya'da Bakras civarında Karamorta'da camii, imaret ve han gibi bazı eserleri daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 115, s. 470; nr. 118, s. 497; nr. 119, s. 90, 101, 120, 123, 324, 325; Naîmâ, *Tarih*, VI (ilâve kısım), s. 3-4; Silâhdar, *Tarih*, II, 296-297, 300, 498, 788-790; a.m.f., *Nusret-nâme*, I/1, s. 27-33, 110, 115; I/2, s. 150, 209; I/3, s. 264, 302-303, 307, 348, 354; II/1, s. 43, 47, 175; II/2, s. 184-188, 195-196, 205-215, 237, 255, 282-283, 289, 298; Râşid, *Tarih*, II, 16, 24, 42, 270-272, 275, 282, 283, 318-319, 421, 446-448, 540-542; III, 62, 63, 69, 70, 95-98, 140, 142, 233, 306; D. Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1980, III, 318-320, 450-451, 485, 486, 489, 498-499, 501; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, II-III, 434-435; Dilâverzâde Ömer Efendi, *Hadîkatü'l-üzerâ Zeyli*, Freiburg 1969, s. 3-5; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 231, 232; Ferâizci-zâde Mehmed Said, *Gülşen-i Maârif*, İstanbul 1252, II, 1011-1012, 1017, 1054, 1059, 1062, 1066; Hammer, *HEO*, XII, 315-316, 361-363, 428; XIII, 143, 153, 157-159; XVIII, 183-184; Atâ Bey, *Tarih*, II, 2-3, 75-76; *Sicill-i Osmânî*, II, 146-147; Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, 294, 297; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 273-276; Danişmend, *Kronoloji*, III, 457, 476; IV, 1, 2, 7, 471; V. J. Parry, "Hasan Pasha, Damad", *EI*² (İng.), III, 252.

M. MÜNİR AKTEPE

HASAN PAŞA, Eyüplü

(ö. 1136/1724)

Bağdat valisi.

Gürcü asıllı olup 1657 yılı dolaylarında doğduğu ve babasının IV. Murad'ın sipahilerinden Matlı Mustafa Bey olduğu belirtilir. Hayatını ve faaliyetlerini konu alan Abdurrahman es-Süveydî'nin eserinde (*Târîhu Bağdâd*, s. 4-5) ve bazı Osmanlı kaynaklarında ise Rumeli'de Debre nahiyesinde, babasına timar olarak verilen Katrin adlı bir yerde dünyaya geldiği (Çelebizâde Âsim, s. 116) veya Bosnalı olduğu (Ayvansarayî, s. 114) kayıtlıdır. Bağdat'ta 1831 yılına kadar sürecek olan Kölemen idaresinin temellerini atan Ahmed Paşa'nın babasıdır. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hizmetine girerek geldiği İstanbul'da Eyüp semtinde oturduğu için Eyüplü lakabıyla anıldığı söylenir (*Sicill-i Osmânî*, II, 149).

Saraya nasıl ve ne zaman girdiği hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Enderun'da yetiştirdiği ve çakırcıbaşıliğa getirildiği bilinmektedir. 12 Receb 1106'da (26 Şubat 1695) kapıcılar kethüdâsı olan Hasan Ağa'ya, aynı yılın 26 Haziranında bu vazifesinin yanı sıra Rumeli beylerbeyiliği pâyeside verildi (Silâhdar, I/1, s. 10, 35). 1697 yılına kadar kaldığı bu görevi esnasında pek çok önemli devlet hizmetinde bulundu. Lippa ve Lugoş kuşatmalarında Rumeli Beylerbeyi Mahmud Paşa'nın şehid düşmesi üzerine, Rumeli kuvvetlerine cesaret verecek onları yeniden savaşa sokmayı başardığı gibi donanmada yer alacak Mısır askerlerini getirmek için kara yoluyla Kahire'ye gitti. 1107 Şevvalinde (Mayıs 1696) geri döndükten sonra, Azak'ın Ruslar'ın eline geçmesi dolayısıyla Osmanlı hükümetinin gazabından korkan Kırım hanını yatıştırmak ve korkusunu gidermek, aynı zamanda Kırım'ın durumunu yakından görmek için buraya gönderildi. Hanla görüşüp onun fikir ve isteklerini o sırada Edirne'de bulunan padişaha ilettiler (Rebîülâhîr 1108/Kasım 1696). 1697 seferinde de yine önemli görevlerde bulundu. Bu başarılı hizmetleri dolayısıyla Zenta bozgunu sonrası aynı yıl vezirlik rütbesiyle birlikte Niğde sancağı eklenerek Karaman beylerbeyiliğine tayin edildi. Bosna ve civarındaki mücadelelere katıldı; Karlofça barış görüşmeleri sırasında Kili Kalesi'nin tamiri ve emniyeti sarsılan Lehistan sınırının muhafazası ile görevlendiril-